

"Jag är född i Ivetofta nr 9 här på andra sidan vägen, och jag har bott här hela mitt liv utom en termin som jag var i Önnestad och så när jag gjorde min värnplikt. Det är det enda jag har varit ifrån hemmet. Min far dog när jag var på ti-
onde året.

Ivetofta bys handlingar är antagligen vid bruket, de har väl tagit hand om dem. Att jag har ett par härhemma beror på att jag var intresserad av att titta på dem och lånade hem dem en gång. En god vän till mig och jag gjorde upp en numre-
ring över de olika handlingarna en gång. Det är därifrån num-
ren stammar.

Till på 1840-50-talet sysslade de med brännvinsbränning på snart sagt varenda gård här. Men det blev förbjudet sedan, de söp ju så förskräckligt på den tiden. Och sen blev det ång-
brännerier. Det fanns ett ångbränneri i byn förr. Det låg ne-
danför Bengta Jönssons gård mot Levrasjön till.

Ett helt hemmantal hade förr i världen skyldighet att hålla dragon och häst och mundering. Här var vi 4 hemman som bildade ett helt mantal. Det var ett som var 1/12 mtl, detta på 1/4 mtl och så Ivetofta nr 2 och 3. Nr 2 var 1/3 mtl."

"Jag kan inte säga vilket år Ivetofta by skiftades, men jag skulle tro, att det var omkring 1850. Här uppåt Norreskog i den del som hörde till Ivetofta by fanns det inga gårdar före mätningen. I Allarps by här bredvid var det 4 gårdar förr - nu är det bara två gårdar där. Allarp är egentligen inte skiftat på annat sätt än genom överenskommelse. Det är grevens gårdar, de hör till fideikommisset, så det är inga egna hemman där.

Vid skiftet delades Norreskog upp mellan alla gårdarna i Ivetofta by, varje gård skulle ha sin lott där. Före mätningen var det nog tämligen allmän skog. Det fanns ett par allmänningar som de behöll efter skiftet. Här framme finns det en gård, som ägs av en som heter John Nilsson. Mellan hans gård och vägen var ett lertag som tillhörde byns folk. När de skulle bygga och behövde murbruk så hade de den där lertakten som alla åboarna rådde om. Det fanns en grustäkt också som var gemensam egendom. På den tiden brukade de på 'bonnaställen' strö vit sand på golvet om söndagarna, och då brukade de ta sand från botten av Levräsjön; där fanns det sådan där klar, vit sand. Det var på ett särskilt ställe. Vid mätningen har de naturligtvis beslutat, att det skulle vara en allmän plats så att de kunde förse sig med sand där. Det där sandskiftet låg i södra änden

på Levrasjön.

Här nere vid Levrasjön intill vårt var en torvmosse förr. Mellan Levrasjön och Ivösjön går en bäck som kallas för Allarps bäck, och såvitt jag kan förstå så har de fördjupat den, för tidigare stod nog mossen under vatten, fast jag minns inte det. Så fördjupade de bäcken, och då blev det en torvmosse där. Här fanns inte en buske eller ett träd förr, där det är skog nu. Det är mest ungbjörk och sådant som växer där. I den mossen hade varje åbo sin lott förr, där han skar torv. På 60-, 70- och 80- talen och kanske på 90-talet med, men det tror jag knappt, då skars det mycket torv där på mossen. Man skar till husbehov för varje år. Det var naturligtvis ont om skogen, den var inte i så gott skick som nu, så då skar de torv till bränsle. Det var vid denna tiden, midsommarstid, kanske något tidigare. De skar torven i lämpliga bitar och staplade upp i stackar på mossen där det var lite torrt förut. När de tog upp torv, så tog de grästorvan först och gjorde en fyrkantig grav, och sen tog de upp så djupt med torv som det var innan de stötte på sand. Men när skogen ökade i värde så upphörde torvskärningen, och sen har det blivit skog av sig själv därnere.

När de tog upp torv, så hade de torvjärn. De var av

stålplåt, smederna gjorde dem. De var mycket tunna och vassa. Det ena järnet kallte de för stickjärn, det andra för skärjärn. Först stack de. Då stod de ovanför graven och stack neråt i graven. Sen stod det ett par personer i graven, som hade skärjärn. De skar ut torv på tvären och kastade upp bredvid. Sen kördes det undan på en kärra och lades för att torka, breddes ut på marken. Sen fick det ligga och torka en eller mestadels två veckor, och då staplades det upp i stackar. Och sen låg det där tills de var torrt, till någon gång i augusti månad, och då körde var och en hem med sin torv till sitt.

Vasskifte har det varit långs åt denna sidan av sjön och är ännu. Men däremot andra sidan av Levrassjön har aldrig varit något vidare med vass. Vassen hade de till taktäckning förr, nu lägger de ju bort det. Nu begagnar de den mest vid revetering av byggnader.

Fiskevattnen var inte uppdelade strax jag minns. Här fiskades mycket både i Ivössjön och Levrassjön. I Ivössjön var det särskilt brax man fiskade förr, men det var bara en viss tid på året, när den lekte. De fiskade vanligtvis med hommor, men det kunde ju gå med garn också. Hommor var det brukligaste. Det var på försommaren som braxen lekte, då gick den in, och så fick de en del i sina hommor. Jag hade min strand däruppe och sat-

te en gång ett par hommor där, det var just den tiden braxen lekte. Och då fick jag över tjugo stycken i den ena homman, så det kunde ju lyckas bra vid den tiden. Redskapen hade vanligtvis någon kunnig fiskare gjort. Det hände ibland, att vi hade fiskare nerifrån Mjällby socken som band fiskegarn och hommor. En homma är detsamma som en ryssja. Den såg ut som en strut med ett par ingångar, och sen var det radgarn vid sidorna.

Man hade årder och träharvar och träplogar förr. Årder använder de ännu, när de skall sätta potatis och inte har maskin. Det blir en rispa i jorden efter årder, där de sätter potatisen. Förr begagnade de årder både till potatis och säd. Plog använde man om höstarna. När de hade inhöstat, skulle de vända jorden med plog, för det kan man inte med årder. Potatisen satte man i maj månad eller april. Jag tror inte de hade någon vidare potatis här förrän på 1700-talet. Det användes mycket potatis till brännvinsbränningen. Det behövdes lite säd också, de skulle ju göra malt som de kallte't. Men det var potatisen som var det egentliga råämnet.

I slutet av 1800-talet kom det järnplogar och bättre redskap. I min barndom då var det bara en och annan som hade järnplog, och hade de järnharv då var det bara pinnarna, som

var av järn. De nya redskapen av järn kom från städernas järnaffärer. De gjorde annars helst sina redskap själva. Det var ont om pengar på den tiden.

De körde här mycket med laggkärl, träbaljor och annat. Det var folk, som kom uppifrån Göinge härad i Skåne eller också från Småland. De for ner och sålde sina varor på marknaderna i Sölvesborg och Kristianstad. Förr var det inte marknad som nu, en gång i månaden, utan bara tre-fyra gånger om året. Då var det en mycket livlig affärsverksamhet. Det kom körandes från alla trakter - järnväg fanns ju inte då - uppifrån skogarna med laggkärl och allt möjligt annat som behövdes. I Sölvesborg hade de julmarknaden, som var ett par dagar före jul, vårmarknaden, jag tror det var i mars månad, midsommarmarknaden och sen en någon gång omkring den första oktober."

"De åt inte hästkött på villkor förr, utan när det var en häst som var för gammal, då var det inte någon slaktare, som ville ta livet av den, utan det var någon särskild folkstam, som de kallte för nattmän - ja, de hade olika namn, rackare kalltes de också - som gjorde sådant. Det var vissa personer inom samhället, några stycken bara, som åtog sig att slakta hästar. Det var knappt någon som ville umgås med en sådan som tog livet av gamla arbetshästar. De grävde ner liket eller lämnade det åt rovdjuren, åtminstone förekom det att rovdjuren fick ta hand om skrovet.

Jag kan tala om att i min barndom så började de och skulle äta hästkött, de t.o.m. ställde om kalas på en gammal häst på ett ställe. Så en gång körde min far som andra lantbrukare till möllan med säd. Där hade de haft hästagille och slaktat en häst och haft kalas. Min far hade nog hört det där, men han tänkte inte på det just då. Hur det var så blev han bjuden in och satt där med några andra gubbar och åt kött och de började tala om den där hästen de slaktat, men efter det var det omöjligt för min far att få ner en bit till. Det var inte det att det var någon obehaglig smak utan bara för det var förbjudet att äta hästkött. Om det möjligen var från ka-

ACC. N:R

M. 11277 :8

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tolska tiden, det kan jag inte säga. Det var i alla fall någon särskild orsak till det där förbudet. - Egentligen var nog de där nattmännen av någon annan ras, de ansågs för att vara särskilt råa.

De brukade skrämma barnen för rackaren."

"Var och en sotade åt sig själv. Det var inte råd till att betala något för det.

Luffare kom det mycket här förr i tiden. De var mycket uppifrån Jämshögs och Kyrkhults socknar och ifrån Urshult i Småland. De brukade komma i sällskap flera stycken. Det var särskilt en vinter som det var så svårt för dem där uppe att livnära sig. Då kunde det komma en fyra-fem stora karlar ibland och tigga bröd. Det var när jag var pys, någon gång på 60-talet. Så behövde de ju låna hus, som de kallte det. Jag minns här nere i en gård att de fick ligga inne i dagligstugan, det var inte så noga då. De tog in en knippe halm och ett täcke och så fick de ligga där. Det var ju naturligtvis mycket snuskigt. Om vintern så nändes de inte att placera dem i lagården, det var ju för kallt för det. När jordbrukarna hade utmårade kreatur, så alstrade djuren ingen värme och så var det otäta väggar av trä, så det var nästan lika kallt i lagårn som ute på marken, och det var otänkbart att människor skulle kunna ligga där. Annars la' sig luffarna ibland på höstänget ovanför djuren i lagårn. Det var en plats där uppe där de hade hö och halm.

Ibland så kom det gårdfarihandlare förbi här. Vanligt-

vis var de från Småland eller Västergötland, knallar som man sa'. De gick omkring med en 'tvegålapåse' (två-golva-påse) över axeln. D.v.s. det var en säck neråt ryggen och en 'framanpå' och så var det en öppning på mitten. Det var en smålänning som kom här ibland. Den kallte de för Snål-Johan, för han var så om sig. Han hade strumpor och järn, sylar och annat. Kammar hade han minns jag, mässingskammar, det brukade de på den tiden. De hade inte färdiga kläder utan tyg, det var mest västgötarna som hade det.

Kvinnorna brukade visst inte mässingskammar. De hade borstar, som liknade rakborstar ungefär fastän mycket större. De hade lätt för att samla löss förr i världen, både kvinnorna och karlarna, men kvinnorna hade ju mer hår. Så de ordnade håret med sådana där stora borstar. När de tvättade håret så hade de nog inget annat än vatten. Tvål var det inte så gott om just. Allt som kostade pengar var det ont om på landsbygden. Det kan hända att de brukte svagdricka till håret, det kan nog hända det, för svagdricka hade de på varje ställe. De gjorde malt själva och bryggde dricka.

Karlarna brukade ha sitt hår rundklippt, så det var en jämn kant runt omkring. Förr strök de alltid fram håret framför

öronen, sen blev det på modet att de skulle ha det bakom öronen. Men förr så syntes det alltid framför öronen. Man hjälptes åt och klippte varann. Var det någon som var lite händig i att klippa håret så gick man till honom.

Kvinnorna hade klutar på huvudet, det hade alltid de gamla kvinnorna i min barndom. Det var ju de som gick med näsdukar knutna på vanligt vis också, men de gamla kvinnorna brukade ha klutar. När de satte kluten på sig kallade de det för att 'knyta i nacken'.

I Ivetofta by var det en skräddare, som de kallte för härads-skräddaren. Sen var det en skräddare nere i Bromölla också. Han hette Dahlgren. I Grödbby bodde det en som de kallte för 'Sprätten' och i Råby en som kalltes för 'Räven'. Det var regel på den tiden att de gick till 'bonnaställena' och satt och sydde vad de skulle. När man ville ha något sytt så vävde kvinnorna långa räcken med värken och vadmäl så de hade till kläder, och sen anmodade de skräddaren att komma. Han hade ett par gesäller och lärepågar med, så det brukade vara en tre-fyra stycken som kom. Sen satt de och sydde på lantbrukarstället så länge de kunde uppleta något att sy. Det var kostymer och rockar och allt möjligt. De låg där också, de hade sina sängplat-

sen, det fick ju gå på något vis. Det var sällan de gick hem och sov. Innan de hade några symaskiner, sydde de allting för hand. Det var så storartat när de fick symaskiner att sy på. De kom från Amerika. Det var nog någon gång på 60-talet.

När det var något som skulle färgas, så gjorde de det hemma på gårdarna. De hade sina recept de gick efter.

På andra sidan Kåsemölla fanns det ett garveri i min barndom. Det var grevens. Det fanns andra skinnberedare också som kunde bereda fårskinn till pälsar, det var enskilda personer, husmän och torpare som var lite kunniga. Jag minns inte någon här i byn som beredde fårskinn, men på Ivön var det en som var kunnig i det. Han brukade resa hit och ta skinn med sig hem och bereda. De slaktade mycket får på den tiden, och så bereddades skinnen på ett särskilt sätt, och sen sydde skräddarna pälströjor av skinnen med ullen inåt. De var så varma och bra. Skinnen färgades svarta på yttersidan i vanliga fall. Kvinnorna hade till och med pälsstubb ibland. De kallade underkjolen för stubb. Den var oftast sydd som ett vanligt sticktäck, men den kunde vara gjord av fårskinn också. Sådana tjocka saker brukade kvinnorna förr, de hade aldrig byxor då. Först ett lintyg och sen stubben och sen knäppan över det. De sa ald-

rig kjol på landsbygden förr utan bara knäppa.

På huvudet brukade de ha varma ylleschalar. Pälsarna var korta för kvinnorna; karlarna hade lite längre. Karlarna använde hög hatt, men det var endast vid högtidliga tillfällen och det var tämligen grova saker. Om vintrarna var det rätt vanligt med mössor med slag, som de kunde fälla ner på öronen."

"Strax i mitt minne var inte Ivösjön sänkt, utan den gick ända upp till allmänna vägen både vid bruket, där det är nu, och kyrkan t.ex. När det var stark västlig vind så stänkte vattnet över vägen, det var inte alls ovanligt då. Men sen någon gång på 70-talet då beslutade strandägarna att sjön skulle sänkas, 3 alnar tror jag det var. Det sattes ett visst pris på det, men det kom ju att överstiga det betydligt innan det var färdigt. Det var ett stort bolag av strandägarna runt omkring Ivösjön. Vi hörde också dit, jag tror jag har papper på det ännu. Sedan sänkningen var klar, så mättes landvinningarna ut och undersöktes förbättringarna som hade kommit till stånd, och så räknades det ut vad det skulle gå på för var och en. Det var rätt stora landvinningar som det nu är skog på.

Skräbeån gick förr intill handlar Nilssons hus, invid fönstren mot söder, så där var bro förr. Ån gick denna sidan Skansen. I närheten av bron var ett sågverk, det låg tätt intill vägen rätt nära där som nu Axel Jönssons gård är. Det var nog Årups gods som ägde sågen, för det var deras kvarn som låg där. Den som hade kvarnen arrenderade den av greven, och jag förmodar att sågverket var grevens det med. Efter sjösänkningen blev ju sjön lägre och då försvann fallen i ån. Då togs både

kvarnen och sågverket bort. Kvarnen hade vattenhjul.

Det har varit sockerbruk en gång i världen på det ställe som Wictor Westesson har. Kvarnen där kallades alltid för sockerbruksmöllan. Jag hörde talas om att där skulle varit ett litet sockerbruk, men jag minns det inte själv.

Lantbrukarna körde med häst och vagn till kvarnen, när de skulle ha lite malet. Inemot jul då brukade det vara särskilt brått vid kvarnarna. De gick både natt och dag. Då malde bönderna så det stod för hela vintern sen. De låg i möllan tills de fick mjölet färdigt. Det var en möllestuga intill, och där vistades de under tiden säden maldes. Det var sällan bonden gjorde något själv. Det fanns ju en mjölnare som stod för möllan och en mölledräng, och de hade t.o.m. en liten pys med för passningen. Honom kallte de för 'hackepågen'. Han skulle hacka kvarnstenarna med en vass hammare för att de skulle bli ojämna. De malde bättre då. .

Medan bonden väntade på att få säden mald tog han sig kanske en tur över till Skansen. Det var ju bierstuga där på den tiden. Det var en duktig kvinna som stod för utskänkningen. Hon kalltes för Skansa-Sissan. Där satt karlarna och pimplade och drack, men när de fått nog, så sa' hon stopp, och då hjälpte

inga böner att få mera.

Järnvägen kom till ungefär samtidigt med att kanalen grävdes. Det var 1873 eller något sådant. Kung Oscar var här och invigde båda delarna samtidigt. Det minns jag mycket väl, det var vid tiden som jag konfirmerades. Det misslyckades litet med kanalarbetet då på slutet. Så länge de höll på att gräva kanalen så kunde de inte köra där som nu bron går, utan de fick köra ute på en bank vid sjön, det var en fördämning där. Men så på slutet så tryckte ju sjön duktigt på den där banken, och en natt så bröt det löst så hela banken sköljdes i kanalen. Nu var det ju avsett att sjön skulle sänkas tre alnar, så det var en väldig vattenmassa som kom. Vattnet gick upp i kvarnarna, och den nya bron vid Skansen var de mycket rädda för. Det såg hotande ut att den skulle dras med. Trots att den var byggd av cement. De körde dit hundra, ja tusentals sandsäckar och kastade ner för att hindra att bron sköljdes bort, och till slut var faran över och bron klarade sig. - Sen sjönk vattnet i Ivösjön dag för dag och stora stycken blev barlagda; det såg så egendomligt ut. Man tog inte itu med de där landvinningarna med detsamma, men det växte så småningom upp skog där."

"På ett litet bonnaställe som detta här kunde de ha något kött och fläsk. De slaktade någon gång inemot jul så det räckte för hela året, de hade aldrig råd att köpa kött. Då fick de vara förutseende så de hade så det räckte. Salta och röka köttet gjorde de själva på gården. De hade vanligen ett par drängar och ett par pigor på bonnaställena.

Men lagårdsskötseln den var dålig förr. De hade mjölkningskor, men de mjölkade ingenting, det var bara mitt om sommaren, när det var gräsbete. Annars när de bara hade halm till djuren så gav de inte någon mjölk. Och de hade inte råd att köpa kraftfoder. Djuren blev så utmattade så det förekom till och med att korna stod och var så magra att de inte kunde stiga upp på sina ben utan de måste hjälpa upp dem om morgnarna. Det var ju lite olika med kreatursskötseln på olika ställen, en del var mera intresserade av det. Hade de mycket mjölk på sommaren kunde de kärna smör och salta ner så de hade för vintern, men mjölk fick de nog ofta vara utan långa tider.

I min barndom var det missväxtår. Då kunde de komma i flockvis och tigga om bröd. Det var visst 1868 om jag minns rätt. Vi klarade oss så vitt jag minns bra. Men det var ett värre 'riv' efter säd till bröd.

ACC. N:R M.11277 :18

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Strax jag minns fanns det inget fattighus i församlingen. De gamla fick sitta hos anhöriga och vänta döden. De som var yngre hade det vanligtvis inte fattigare än att de hade en liten koja. Och de hade inte stora fordringar på livet förr. Jag minns en som de kallade för Färgar-Ole, han bodde hos sin svärson. De hade så många barn så han fick ligga uppe på loftet vinter och sommar; där hade han sin sängplats. Då var han 80 år."

"Innan byn var skiftad så var det nog en del arbeten, som de utförde tillsammans i byn, men det mesta av det försvann i och med skiftet. När linet skulle behandlas så var de i alla fall tillsammans och hjälpte varann förr i världen, även sen byn var skiftad. Då hade de brydegille ungdomarna som hjälptes åt.

Först så skulle de ju torka linet eller hören som de sa' här. Men först så skulle de repa linet. Det sitter en liten fröknopp på änden av linet, och den repades av med en kam. Sen buntade de ihop linet och körde till bastun med det. Det var en bastu som låg ovanför Fritz Liljenbergs hus. Det var den bastu som byn hade skrivet reglemente för. Där torkade de 'hören' och eldade så den blev riktigt torr. Sen så samlades en grupp pojkar och flickor, högst en tio stycken för att bryta hören på eftermiddagen. 'Bröder' kallades bänkarna som de bröt linet på. De hade ett handtag på ena änden. Det fanns två slags bröder, asebröder och krasebröder. Fruntimren skulle begagnat asebröderna och drängarna krasebröderna. Drängarna skulle först bräcka linet, krossa det, så skävorna 'fallt' ifrån. När så drängen hade krossat skävorna duktigt så skulle hanses

ACC. N:R M. 11277 :20

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

'asersa' 'asa locken' - det kalltes för lock när det var bräckt.
När den dagen var slut skulle det vara gille på kvällen med
musik och dans vanligtvis. Men sen skulle linet 'skättas' och
bli fritt från skävor och allt. Då hängde de locken på en stol
och slog på den med skätteträ. En del av det färdiga linet
kalltes för blånor och en del för 'brua'. Det var det finaste,
det. Och så var det något som kalltes för skättefall, det väv-
de de också av. Blånorna använde de till linne och skjortor,
'brua' till de allra finaste vävnaderna."

"Vid den där utflyttningen från byn blev det så ändrat och skingrat allting. I min barndom då hörde vi egentligen inte till Ivetofta bys kalasrote utan var mycket med Allarpsbönderna. Det var mycket vanligt vid juletid t.ex., att vi var en kväll i taget på vart ställe och fick ett duktigt mål mat och kaffe, och efteråt dansade vi julalekar. Det var ringdans, polska och lite nummerlekar. Pantlekar sa' de mest.

Det var fyra bönder i Allarp och här var vi och någon familj till, så vi var en fem-sex familjer som höll samman. Andra tider på året var det inte så mycket. Det hände ju någon gång att de ställde till med ungdomsgillen. Det gick till ungefär som på julagillena. Vanligtvis höll man då till i härbarshuset, kistehuset. Nästan varje gård hade ett härbarshus, där de förvarade kistor med kläder i. En bonnagård var vanligtvis 'ställd' så att huvudingången var ungefär mitt på väggen och så var det en förstuga mitt fram. Sen låg dagligstugan till vänster. Ville man gå in i härbarshuset, fick man gå till höger. Där stod kistor runt omkring vid väggarna, stora klädkistor. Det var ingen eldstad i det där rummet, men det användes inte av familjen. Och när det var ungdomsgille där, så dansade man sig varm.

Till vänster om dagligstugan låg köket. I allmänhet låg

brygghuset i en uthuslänga. De hade aldrig brygghus i källaren, utan källaren låg under brygghuset i ett uthus i allmänhet. Innanför förstugan var en kammare; där satt man in när det kom besök."

"I mitt minne har det inte funnits lövängar här i trakten. Någon gång hände det ju att man höstade lite löv om det var ont om foder, men det var inte så vanligt."

"Jag minns mycket väl när doktor Nielsen bodde här uppe i Allarp. Han var gift, men de hade visst inga egna barn, det var fosterbarn tror jag. Det var ett par gubbar häruppe, som gick och arbetade på bruket."

ACC. N:R M.11277 :23

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
—

Hos Per Persson finnas förvarade Ivetofta byalags
handlingar:

nr 2: Ivetofta bys förnyade byordning av 1780

nr 3: Brytstugereglemente av 1852. Utarbetat av Sven
Nilsson Österslöv, sedermera riksdagsman.

Dessutom

Lånehandlingar och ansökningar om brännvinsbränning m.m. från
början av 1800-talet och

Räkenskapsbok för rusthållet (1890-talet - 1904).